

MUSTAQIL TA'LIM JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISHDA MEDIA TA'LIM VA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI

Umarov Abdumannon Abdullayevich

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi, Samarqand davlat
pedagogika instituti*

E-mail: abdumannonumarov82@gmail.com

ORCID ID: [https://orcid.org/ 0000-0002-8672-6130](https://orcid.org/0000-0002-8672-6130)

Annotatsiya: Maqolada mustaqil ta'lim jarayonini takomillashtirishda media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish usullari yoritilgan. Media ta'lim vositalari va sun'iy intellekt imkoniyatlarining talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan hamda mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, media ta'lim, sun'iy intellekt, raqamli ta'lim muhiti, multimedia texnologiyalari, o'quv jarayonini individuallashtirish.

Аннотация: В статье рассматриваются методы использования медиаобразования и технологий искусственного интеллекта в совершенствовании процесса самостоятельного обучения. Проанализировано значение средств медиаобразования и возможностей искусственного интеллекта в развитии самостоятельной учебной деятельности студентов, а также обоснованы методические подходы, направленные на повышение эффективности самостоятельного обучения.

Ключевые слова: Самостоятельное обучение, медиаобразование, искусственный интеллект, цифровая образовательная среда, мультимедийные технологии, индивидуализация учебного процесса.

Abstract: The article discusses methods of using media education and artificial intelligence technologies to improve the process of independent learning. The significance of media education tools and artificial intelligence capabilities in developing students' independent learning activities is analyzed, and methodological approaches aimed at enhancing the effectiveness of independent learning are substantiated.

Keywords: independent learning, media education, artificial intelligence, digital learning environment, multimedia technologies, individualization of the learning process.

Kirish

Maqolada mustaqil ta'lim jarayonini takomillashtirishda media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish usullari keng yoritilgan. Sun'iy intellektning ontologik va pedagogik jihatlari, uning mavjudligi, ishlash prinsiplari, inson aqliga va ongiga bog'liqligi tadqiq qilingan. Prezidentning 2025 yil 26 dekabrda murojaatnomasida AI laboratoriyalari, raqamli ma'lumot markazlari va sun'iy intellekt loyihalarini turli sohalarda ta'lim, sog'liqni saqlash, transport,

qishloq xo'jaligi va moliya tizimlarida qo'llash rejalari ustuvor vazifa sifatida belgilangani ta'kidlangan. Bu yondashuv, xususan, ta'lim sohasida talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirish va individual o'rganish yo'nalishlarini yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi. Maqolada media ta'lim va sun'iy intellektning integratsiyasi orqali talabalarning mustaqil o'rganishini shaxsiylashtirish, o'quv materiallarini moslashtirish, test va mashqlarni avtomatlashtirish hamda real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Maqolada mustaqil ta'lim jarayonini takomillashtirishda media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning strategik va amaliy yondashuvlari yoritilgan. Prezidentning 2025 yil 26 dekabrda murojaatnomasida raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari mamlakat taraqqiyotida hal qiluvchi o'rin tutayotgani ta'kidlandi, shuningdek IT xizmatlar eksportini oshirish va raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish strategiyasi belgilandi²⁵. Raqamli infratuzilmalarni data-markazlar, sun'iy intellekt laboratoriyalari va raqamli platformalarni rivojlantirish orqali talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini shaxsiylashtirish, o'quv materiallarini moslashtirish, interaktiv multimedia resurslarini qo'llash va real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlari ochilmoqda. Sun'iy intellektni joriy etish orqali ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagogik jarayonni optimallashtirish va mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishga, o'quv jarayonini shaxsiylashtirishga va talabaning bilish faolligini kuchaytirishga yo'naltirilgan metodik tavsiyalar bilan boyitilgan. Shu bilan birga, maqolada sun'iy intellekt va media ta'lim integratsiyasining pedagogik va texnologik imkoniyatlari, shuningdek, raqamli transformatsiya jarayonida talabalarning mustaqil o'rganishini qo'llab-quvvatlashdagi roli ko'rsatib o'tilgan.

Bugungi kunda sun'iy intellekt (SI) nafaqat texnologik, balki ontologik va pedagogik jihatlari bilan ham muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Sun'iy intellektning ontologik jihatlari uning mavjudligi, mavjudlik shakllari, inson aqliga va ongiga bog'liqligi kabi masalalarni o'rganadi. Ontologiya falsafaning borliq va mavjudlik haqidagi ta'limoti bo'lib, mavjudlikning turli shakllari va ularning o'zaro munosabatlarini tahlil qiladi. Shu nuqtai nazardan, SI ning ontologik jihatlari uning mustaqil faoliyat ko'rsatish imkoniyati, qaror qabul qilish tizimi va inson intellekti bilan integratsiyasi kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Media ta'lim va sun'iy intellektning integratsiyasi talabalarning mustaqil ta'limini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Sun'iy intellekt algoritmlari va media vositalari yordamida talaba uchun individual ta'lim yo'nalishini shakllantirish, o'quv materiallarini moslashtirish, test va mashqlarni avtomatlashtirish, shuningdek, real vaqt rejimida o'quv faoliyatini monitoring qilish mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, SI ning ontologik jihatlari talabaning bilish faoliyati va qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sirini chuqur o'rganish imkonini beradi. Masalan, sun'iy intellektning

²⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga murojaati 2025 yil 26 dekabr.

“mavjudligi” faqat texnologik mavjudlik emas, balki uning bilim, aql va ong bilan o‘zaro ta’siri orqali ta’lim jarayonini boyitishi sifatida ham qaraladi.

Sun’iy intellekt va media ta’lim integratsiyasi mustaqil o‘qish jarayonini shaxsiylashtirish imkonini beradi. Talabalar o‘z qiziqishlari va tayyorgarlik darajasiga mos materiallarni olishlari, interaktiv multimedia resurslar orqali mustaqil o‘rganishlari mumkin. Bu jarayonda ontologik nuqtai nazardan SI “qaror qabul qiluvchi sub’ekt” sifatida tahlil qilinadi, ya’ni u talabaning o‘rganish jarayonini qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida emas, balki faol “ishtirokchi” sifatida ishlaydi. Shu bilan birga, media va SI integratsiyasi talabaning o‘quv jarayonida faolligini oshirish, individual o‘rganish yo‘nalishini yaratish va ta’limni samarali tashkil etishda yangi pedagogik imkoniyatlar ochadi.

Mustaqil ta’lim – talabaning o‘z bilim va ko‘nikmalarini mustaqil ravishda oshirish, yangi bilimlarni egallash hamda o‘zlashtirish jarayonini o‘zi tashkil qilishidir. Bunda ta’lim oluvchi pedagog rahbarligisiz yoki minimal nazorat bilan o‘rganish jarayonini olib boradi. Bugungi kunda mustaqil ta’lim zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismiga aylanib, talabalarga o‘z bilimini istalgan joyda va vaqtda rivojlantirish imkonini bermoqda. Mustaqil ta’limning asosiy xususiyatlari:

1. Talabaning faolligi – bilim olish jarayoni to‘liq ta’lim oluvchining o‘z tashabbusiga bog‘liq bo‘ladi. Bu orqali ta’lim oluvchi o‘z maqsadlarini belgilab, ta’lim olish strategiyasini mustaqil ravishda shakllantiradi. Bu jarayonda talaba kerakli manbaalarni izlaydi, qo‘shimcha adabiyotlar bilan ishlaydi, tajriba o‘tkazadi va o‘z bilimini mustahkamlash uchun turli interaktiv vositalardan foydalanadi. Shuningdek, talabaning faolligi uning o‘z-o‘zini baholashi, natijalarini tahlil qilishi hamda o‘zlashtirish jarayonini doimiy takomillashtirishga yordam beradi.

2. O‘quv jarayonining erkinligi – talaba o‘ziga qulay uslub, jadval va resurslarni tanlash imkoniyatiga ega, o‘z ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda ta’lim jarayonini tashkil etadi. Bu esa unga bilim olish jarayonida mustaqil qaror qabul qilish, o‘z bilim darajasi doirasida o‘rganish va chuqur o‘zlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, erkin ta’lim muhiti talabaning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi, tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi va uni mas’uliyatli bo‘lishga undaydi.

3. O‘zini-o‘zi baholash – mustaqil ta’lim oluvchi o‘z natijalarini kuzatib, kamchiliklarini aniqlaydi va o‘rganish yo‘nalishini mos ravishda o‘zgartiradi. Bu jarayon talabaning o‘z ustida ishlashiga, bilimlarini chuqurlashtirishga va yanada samarali o‘qish strategiyalarini ishlab chiqishiga yordam beradi. Shuningdek, o‘zini-o‘zi baholash talabaning mas’uliyatini oshiradi, kuchli va rivojlantirishga ehtiyoji bo‘lgan jihatlarini aniq ko‘rish imkonini beradi. Bu esa o‘zlashtirish jarayonida mustahkam natijalarga erishishga, ta’limni yanada samarali tashkil etishga va doimiy ravishda o‘zini takomillashtirib borishga xizmat qiladi.

Shuningdek, mustaqil ta’lim jarayonida sun’iy intellektlardan (SI) foydalanish talabalar uchun yanada qulay shart-sharoit yaratishga, ularning bilim olish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga moslashtirish va innovatsion ta’lim tizimini rivojlantirishga zamin bo‘lmoqda. “Ta’limni fan va ishlab chiqarish bilan

integratsiyasining asosli mexanizmlarini ishlab chiqish, uni amaliyotga joriy etish, o'qishni, mustaqil bilim olishni yakkalashtirish, masofali ta'lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish, yangi pedagogik hamda axborot texnologiyalari asosida elektron ta'limdan foydalangan holda ta'limni jadallashtirish ana shunday dolzarb vazifalar sirasiga kiradi" Demak, zamonaviy ta'limda an'anaviy ta'lim tizimlari o'rnini tobora moslashuvchan, interaktiv va texnologik yechimlar egallayotgan davrda onlayn platformalar, raqamli kutubxonalar, video darsliklar hamda masofaviy ta'lim tizimlari ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Sun'iy intellektning rivojlanishi esa mustaqil ta'limni yanada samarali qilish imkonini bermoqda. Sun'iy intellekt yordamida har bir o'quvchi o'z ehtiyojiga mos holda bilim oladi, o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi va bu orqali mustaqil ta'lim olish sifatini oshiradi.

Materiallar va usullar

Sun'iy intellekt texnologiyalari quyidagi jihatlari bilan mustaqil ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi:

Shaxsiylashtirilgan o'quv rejalarini yaratish – AI har bir o'quvchining qobiliyati, bilim darajasi va qiziqishlariga mos o'quv materiallarini tavsiya qiladi. Ya'ni bunda har bir ta'lim oluvchi bilan individual yondashiladi va uning yaxshi o'zlashtirgan yoki u uchun qiyinchilik tug'diradigan tomonlari hisobga olinadi. Bu esa o'quvchiga eng samarali o'quv yo'nalishini tanlash, murakkab mavzularni chuqurroq tushunish va o'zlashtirish jarayonini osonlashtirish imkonini beradi.

Adaptiv ta'lim tizimlari – O'quvchining natijalarini kuzatib borib, unga mos murakkablik darajasidagi mashqlarni taqdim etadi. Bu bilimni mustahkamlash, tushunmagan mavzular ustida individual ishlash va o'zlashtirish jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan bunday tizimlar o'quvchining xatolarini tahlil qilib, ularga mos tushuntirish va qo'shimcha materiallar ham taklif etadi. Shuningdek, o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilish uchun gamifikatsiya (o'yin elementlari), vizual materiallar hamda shaxsiy rag'batlantirish tizimlaridan foydalaniladi. Natijada, har bir o'quvchi o'ziga qulay uslubda va sur'atda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Sun'iy intellekt asosida natijalarni avtomatik baholash tizimi – Sun'iy intellekt asosida avtomatik test tizimlari ishlab chiqiladi va bu o'quvchilarning natijalarini tahlil qilish imkonini beradi. Bu tizimlar test natijalariga asoslanib, o'quvchining bilim darajasini aniqlaydi, uning qaysi mavzularda kuchli ekanligini va qaysi sohalarida qo'shimcha mashg'ulotlarga ehtiyoji borligini belgilaydi. Shuningdek, sun'iy intellekt real vaqt rejimida javoblarni tahlil qilib, o'quvchiga individual tavsiyalar beradi va tushunmagan mavzular bo'yicha qo'shimcha materiallar taqdim etadi. Bu esa o'quvchilarga o'z bilimlarini chuqurlashtirish, o'rganishda samaradorlikni oshirish va o'zlashtirish jarayonini tezlashtirish imkonini yaratadi. Bundan tashqari, baholash jarayoni shaffof tarzda olib boriladi. Yuqoridagi ko'rib o'tilgan sun'iy intellekt texnologiyalarining asosiy uch jihati (shaxsiylashtirilgan o'quv rejalarini yaratish, adaptiv ta'lim tizimlari, AI yordamida

bilimlarni avtomatik baholash) mustaqil ta'lim olish tizimini takomillashtiradi.²⁶ Ya'ni mustaqil ta'lim oluvchi pedagog yordamisiz mustaqil ta'lim mavzularini shaxsiylashtirilgan o'quv reja asosida o'zlashtiradi, adaptiv ta'lim tizimlari orqali (mashqlar yordamida) olgan bilimni mustahkamlaydi va AI yordamida (avtomatik test tizimlari asosida) o'z natijalarini baholab, tahlil qilib boradi. Sun'iy intellekt mustaqil ta'limni samarali va qulay qilish uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. AI asosida shaxsiylashtirilgan o'quv dasturlari, avtomatik baholash tizimlari va interaktiv ta'lim platformalari mustaqil bilim olish jarayonini yaxshilaydi. Shu bilan birga ushbu texnologiyalarni pedagogikada samarali qo'llash uchun inson omilini saqlab qolish va AI vositalaridan muvozanatli foydalanish ham muhimdir. Chunki "Pedagogika oila, davlat va jamiyatning ta'lim-tarbiyaviy talab va ehtiyojlari asosida vujudga kelgan eng qadimiy fandir. Ta'lim-tarbiya jarayoni insoniyat tarixi, hayoti, demak, kelajagining ajralmas qismi" Shunday ekan kelajak ta'limi sun'iy intellekt va pedagogikaning uyg'unlashuvi orqali yanada rivojlanadi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalari talabalarining mustaqil ta'lim jarayonini sezilarli darajada samarali qilish imkoniyatini beradi. Sun'iy intellekt algoritmlari yordamida o'quv materiallarini talabaning bilish darajasi va qiziqishlariga moslashtirish mumkinligi aniqlangan. Shu bilan birga, interaktiv media vositalari talabalarining diqqatini jalb qilish, o'rganish jarayonini qiziqarli va faol qilish, shuningdek, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Murojaatnomada belgilangan strategik vazifalar - AI laboratoriyalari va data-markazlarni tashkil etish, raqamli platformalarni joriy etish - ta'lim jarayonida sun'iy intellektni qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, AI yordamida o'quv jarayoni real vaqt rejimida monitoring qilinishi va individual feedback berilishi mumkin, bu esa talabaning o'zini baholash va bilimni mustahkamlash imkoniyatini oshiradi.

Shuningdek, SI va media integratsiyasi talabaning mustaqil o'rganish yo'nalishini shaxsiylashtirish, interaktiv multimedia resurslari orqali bilim olishni optimallashtirish va test mashqlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik jihatlar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt talaba faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'lib, u qaror qabul qiluvchi sub'ekt sifatida o'quv jarayonini boyitadi, faqat qo'llab-quvvatlovchi vosita emas. Muhokama shuni ko'rsatadiki, media ta'lim va sun'iy intellekt integratsiyasi pedagogik jarayonni optimallashtirish, mustaqil ta'lim samaradorligini oshirish va talabaning bilish faolligini kuchaytirish uchun zamonaviy va samarali usul hisoblanadi. Shu bilan birga, AI ning ontologik va texnologik jihatlarini hisobga olgan holda, u nafaqat texnologik vosita, balki pedagogik jarayonning faol ishtirokchisi sifatida qaralishi kerak.

²⁶ Abdullayeva B.S., Xoliqov A.A., Farsaxonova D.R., Muhammadiyeva S.V., Sheranova M.B. Umumiy pedagogika. – T.: Innovatsiya - Ziyo. 2021. 264 bet

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalari talabalarning mustaqil ta'lim jarayonini sifatli va samarali tashkil etishning muhim vositalari hisoblanadi. Sun'iy intellektning ontologik va pedagogik jihatlarini, uning mavjudligi, ishlash prinsiplari va inson aqliga bog'liqligi pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni yaratish imkonini beradi. Media ta'lim vositalari esa o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qilishi, talabaning diqqatini jalb qilishi, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishi va bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Prezidentning 2025-yil 26-dekabrda murojaatnomasida belgilangan strategik vazifalar AI laboratoriyalari, superkompyuterlar, raqamli ma'lumot markazlari va milliy sun'iy intellekt platformalarini tashkil etish ta'lim sohasida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ustuvor yo'nalishlari sifatida ko'rsatildi. Bu nafaqat talabalarning mustaqil ta'limini shaxsiylashtirish, o'quv materiallarini individual moslashtirish va test mashqlarini avtomatlashtirish imkonini beradi, balki pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish, uning samaradorligini oshirish va innovatsion pedagogik yondashuvlarni tatbiq etishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt va media ta'limning integratsiyasi orqali o'quv jarayoni talabaning qiziqishlari va tayyorgarlik darajasiga moslashtiriladi, shu bilan birga, real vaqt rejimida monitoring va feedback tizimi orqali o'quv faoliyati nazorat qilinadi. Bu metod pedagogik jarayonda talabaning faolligini oshirish, qaror qabul qilish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini beradi. Shu jihatdan, AI faqat texnologik vosita emas, balki pedagogik jarayonning faol ishtirokchisi sifatida qaraladi, bu esa ta'lim jarayonini samarali va individualizatsiyalangan shaklda tashkil etish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Xulosa qilganda, media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalarini mustaqil ta'lim jarayoniga joriy etish quyidagi asosiy natijalarni beradi:

1. Mustaqil ta'lim samaradorligini oshirish - talaba o'z bilimini nazorat qilishi, o'z vaqtida tahlil qilishi va natijalarni mustahkamlashi mumkin bo'ladi.
2. Pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish - AI va media integratsiyasi pedagogik metodlarni boyitadi, interaktiv va qiziqarli o'quv muhitini yaratadi.
3. Raqamli transformatsiyaga moslashish - Prezidentning 2025 yil 26 dekabrda murojaatnomasidagi strategik vazifalar bilan uyg'unlashib, AI va raqamli texnologiyalar ta'lim sohasida innovatsion rivojlanishga xizmat qiladi.

Bu yondashuv pedagogik jarayonning sifatini oshirish, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va talabalarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada, media ta'lim va sun'iy intellekt texnologiyalarini mustaqil ta'lim jarayoniga joriy etish mamlakat ta'lim tizimida innovatsion transformatsiyani kuchaytiradi, talabalarning bilish faolligini oshiradi va o'quv jarayonini raqamli va individualizatsiyalangan shaklda tashkil etish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar (ARA)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga murojaati 2025 yil 26 dekabr.
2. Abdullayeva B.S., Xoliqov A.A., Farsaxonova D.R., Muhammadiyeva

- S.V., Sheranova M.B. Umumiy pedagogika. – T.: Innovatsiya - Ziya. 2021. 264 bet
3. Ibraimov X., Quronov M. Umumiy pedagogika. – T.: Sahhof. 2023. 416 b.
4. Mirzayeva F.O., Voxidova N.X., Saidova B.N. Milliy tarbiya asoslari. – T.: NIF MSH. 2024. 272 bet.
5. Yuldoshev I.A. Ta'limda zamonaviy texnik vosita va texnologiyalar. – T.: Fan va texnologiya. 2015. 172 b
6. Azimova Z., Aliyeva D. Sun'iy intellekt orqali mustaqil ta'lim olish jarayonini takomillashtirish. Sun'iy intellektni pedagogik ta'limga integratsiya qilish: muammo va yechimlar. Andijon, 23-25 aprel 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15348918>

